

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

НАУКА І СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

SCIENCE AND SOCIETY IN TIMES OF WAR

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

JUNE 5-7, 2026
KHARKIV, UKRAINE

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

SCIENCE AND SOCIETY IN TIMES OF WAR

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

June 5-7, 2026

Kharkiv, Ukraine

This edition was approved for publication on June 16, 2026.

Published in A4 format online on website:
https://naukainfo.com/conference?id=130

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.

Kharkiv, Ukraine
2026

UDC 001.3-048.35:0/9](06)

Proceedings of the International scientific and practical conference “Science and Society in Times of War” (June 5-7, 2026) / Publisher website: www.naukainfo.com. – Kharkiv, Ukraine, 2026. - 417 p.

ISBN 978-617-8680-75-6
https://doi.org/10.64828/conf-130-2026

The recommended citation for this publication is:

Shevchenko T. G. Research into the specifics of the development of performing arts in Ukraine under martial law // Science and Society in Times of War : proceedings of the International scientific and practical conference (June 5-7, 2026). – Kharkiv, Ukraine : naukainfo.com, 2026. - Pp. 15-21. - URL: https://naukainfo.com/conference?id=130

Editor
Soloviov O. V.

M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies

The collection of scientific articles is a scientific and practical publication that includes research papers by students, postgraduate students, Candidates and Doctors of Sciences, researchers, and practitioners from Ukraine, Europe, neighboring countries, and beyond. The articles reflect studies of processes and changes in the structure of modern science. This collection is intended for students, postgraduate and doctoral candidates, educators, researchers, practitioners, and all those interested in current trends in the development of modern science.

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: https://www.naukainfo.com

© Publisher website: naukainfo.com, 2026
© Ukrainian Institute of Scientific Strategies (UISS), 2026
© All authors, 2026

39. ***Саюк Валентина Іванівна*** 234
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ
40. ***Жукова Анна Робертівна*** 238
ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ
41. ***Салогуб Ольона Олександрівна*** 250
ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ
42. ***Барабаш Любов Миколаївна*** 255
ІНТЕГРАЦІЯ В БІОЛОГІЇ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА НАСКРІЗНОЇ STEM-ОСВІТИ ДЛЯ ЦІЛІСНОГО СПРИЙНЯТТЯ СВІТУ
43. ***Соловйов Олег Володимирович, Галенко Віталій Олександрович, Дебрецені Олександр Олександрович*** 266
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПОСІБНИКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

44. ***Лукіна Наталія Борисівна, Борисова Анна Вячеславівна*** 287
ХАРАКТЕРОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ ОСІБ З ТІЛЕСНИМИ МОДИФІКАЦІЯМИ РАННЬОГО ДОРОСЛОГО ВІКУ
45. ***Береженна Олена Юріївна*** 300
ЦІННІСТЬ ЖИТТЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ПРОФІЛАКТИКИ БОЙОВОЇ ВТОМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ
46. ***Марина Кирилюк*** 306
ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ПРЕДИКТОР СТРЕСУ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ МОЛОДДЮ КАР'ЄРНИХ РІШЕНЬ

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

47. ***Ходош Едуард Михайлович, Клименко Тетяна Георгіївна*** 311
ВІЙНА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
48. ***Дроботенко Володимир Анатолійович, Сівак Ольга Анатоліївна, Білик Яна Вадимівна, Синільник Віталій Сергійович*** 318
ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ, ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ
49. ***Костенко Алла Іванівна, Станкевич Валерій Васильович, Какура Ірина Валентинівна, Федоришина Олена Михайлівна, Гуменнікова Наталія Миколаївна*** 325
КОМПЛЕКСНА МЕДИКО-САНІТАРНА ОЦІНКА ОРГАНІЧНИХ БІОМАС ЗА ХІМІЧНИМИ ТА БІОЛОГІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

УДК 614.253:005.336:159.944.4:355.48(477)

Ходош Едуард Михайлович
Професор,
професор кафедри інфекційних хвороб,
дитячих інфекційних хвороб,
паразитології, фтизіатрії та пульмонології
Харківського національного медичного університету
Клименко Тетяна Георгіївна
магістр психології
м. Харків, Україна

ВІЙНА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. У статті проаналізовано вплив війни на професійну діяльність медичних працівників лікарень в Україні. Розглянуто специфіку функціонування медичної сфери в умовах кадрової кризи, дефіциту ресурсів, масового надходження військовослужбовців із тяжкими пораненнями та зростання психоемоційного навантаження на медичний персонал. Особливу увагу приділено морально-етичним викликам професійної діяльності лікарів та середнього медичного персоналу.

Ключові слова: війна, медичні працівники, професійний розвиток, морально-етичні виклики, стресостійкість, професійна компетентність.

Вступ. В історії людської цивілізації навряд чи існує проблема, що викликала б таке глибоке занепокоєння людства, як проблема війни [6]. Війна на території Україні триває п’ятий рік. Науковець Панок В.Г. розглядає війну як «специфічну надзвичайну ситуацію, що має масовий характер» [4]. З точки зору психологічного та фізіологічного функціонування організму цікава думка Харківського професора-терапевта С.Я. Штейнберга, висловлена на початку 2-ої світової війни: «Війна різко змінює умови праці та побуту мільйонів людей, обрушивши на них тягар важких психічних переживань, які змінюють і самих людей, змінюють реактивність людського організму». Безумовно, різні негативні умови війни діють для цивільного населення, насамперед, як психосоціальна інтервенція, та як наслідок фундаментальні властивості живого організму людини відповідають змінами своєї життєдіяльності (обміну речовин, функції та структури) на різні впливи навколишнього середовища. Ця змінена основа пристосування організму до мінливих умов навколишнього середовища призводить до розвитку різних захворювань.

Майже щоденно українці відчувають на собі незвичайні для мирного життя умови: вибухи, обстріли, численні руйнації житлових будинків та критичної інфраструктури, багаторазові повітряні тривоги протягом дня, стреси, невпевненість у завтрашньому дні, перебування в укриттях, людські втрати, втрати житла, роботи, внутрішні та зовнішні переміщення, падіння доходів та інше – за вказаний період всі ці елементи стали невід’ємною частиною життя українців. Але що насправді відбувається в українському суспільстві? В умовах війни в Україні люди переважно перебувають у нересурсному емоційному стані, стикаються з екзистенційними переживаннями, пов’язаними з руйнуванням базового почуття безпеки, втратою джерел доходу, вимушеною міграцією, втратою зв’язків, майна та членів сім’ї [8]. Всі без винятків верстви населення так чи інакше виявилися втягнутими в процес адаптації чи дезадаптації [5]. Цей процес не оминув й медичну сферу. Масова еміграція населення спричинили в ній глибоку кадрову кризу. Особливо потерпають від цієї кризи лікарні, які

опинилися під додатковим навантаженням у зв’язку з постійним потоком пацієнтів-військових та пацієнтів з більш важкими станами.

Негативний вплив війни на здоров'я населення частково зумовлений прямими факторами, такими як травми та психологічні потрясіння. Непрямі фактори, як-от зростання захворюваності, аліментарний дефіцит та ситуаційно обмежений доступ до медичної допомоги, тестувань, ліків та предметів першої необхідності, також роблять свій внесок. Ці непрямі фактори посилюються пошкодженням або знеструмленням медичних установ, можливими тимчасовими порушеннями надання медичної допомоги, зменшенням профілактичних та лікувальних програм. Через велику кількість поранених, ускладнення санітарних і соціально-економічних умов життя багатьох українців створюються ризики зростання соціально небезпечних хвороб, особливо безпосередньо у районі проведення бойових дій [7]. Позбавлення медичних працівників базових умов праці, зокрема, безпеки, зв’язку, електроенергії, опалення, а також психологічне навантаження через постійні обстріли, роботу в умовах невизначеності та взаємодію з емоційно вразливими або нестабільними категоріями пацієнтів знижує їхню професійну мотивацію, викликає емоційні переживання, проблеми з пам’яттю та іншими когнітивними процесами. Війна тимчасово може порушувати доступ до медичної допомоги для постраждалого населення, а також негативно позначається на місцевих системах освіти, які готують майбутніх медичних працівників

Разом з негативними війна виявляє й позитивні аспекти впливу на систему охорони здоров'я, як-от посилення ролі кризового управління, підвищення стандартів якості та розробку нових механізмів забезпечення стійкості системи охорони здоров'я у надзвичайних ситуаціях.

У нормативних поглядах на роль медичних працівників у війнах, геноциді та насильницьких конфліктах лежить ідея про те, що медичні працівники повинні діяти як моральні представники та вживати дій, які етично та професійно правильні.

Основний матеріал. Війна як соціально-політичний феномен ще з античних часів перебувала в центрі філософських роздумів, над проблемами війни та миру замислювались Демокріт, Сократ, Платон, Арістотель, Цицерон та ін. Старогрецький філософ Геракліт говорив, що "…війна є батько всього, цар всього" [6]. Але таке явище як війна як будь-яку кризову ситуацію або хворобу можна розглядати з різних боків. Значний внесок в осмислення проблематики війни і миру належить геніальному німецькому філософу Г. В. Ф. Гегелю (1770–1831). Розвиваючи ідеї Канта, Фіхте та Шиллінга, він дійшов висновку, що війна породжується суперечністю. Існуючи як в природі так і в суспільстві війна є джерелом руху та розвитку [6]. У параграфі 324 свого філософського трактату «Основи філософії права, або Природне право і державознавство» Гегель вказує: «… високе значення війни полягає в тому, що завдяки їй зберігається моральне здоров'я народів, проходить їхня байдужість до затвердіння скінченних визначенностей; так само як от рух вітрів не дає озеру загнивати, що з ним, безперечно, сталося б при тривалому безвітрі, так і війна оберігає народи від загнивання, яке, безперечно, стало б наслідком тривалого, а тим більше вічного миру» [2]. Отже, до війни можна ставитися як до явища, яке дає новий імпульс для зростання, в тому числі й професійного. Дивлячись з цього погляду на діяльність лікарів та медичного персоналу лікарень, можна стверджувати, що на тлі навантаження на потенціал як фізичної так і психологічної стійкості лікарів, у них з'явилася можливість розширити рамки своєї професійної активності.

Збройний конфлікт суттєво трансформував професійну діяльність медичних працівників, ставлячи перед ними низку складних завдань. В умовах масового надходження поранених, дефіциту ресурсів, загрози безпеці та емоційному перевантаженню лікарі та середній медичний персонал змушені приймати рішення, які у мирний час зустрічаються значно рідше. Екстремальні умови воєнного часу, незважаючи на високий рівень загроз та психологічного навантаження, можуть бути фактором інтенсифікації професійного розвитку медичних працівників, сприяючи прискореному накопиченню клінічного

досвіду, розвитку адаптивності, професійної автономії та кризової компетентності. Загалом морально-етичні виклики, що виникають у діяльності медичних працівників під час війни, пов'язані з необхідністю прийняття рішень в умовах невизначеності, дефіциту ресурсів та високого емоційного навантаження, що потребує не лише професійної компетентності, а й високої моральної стійкості. Серед основних морально-етичних питань можна виокремити питання прийняття складних клінічних рішень. Військові травми вимагають швидких та іноді радикальних медичних втручань. Необхідність прийняття складних клінічних рішень у свою чергу актуалізує у медичних працівників питання професійної відповідальності, допустимого ризику та вибору оптимальної тактики лікування. Також в умовах війни порушуються питання недискримінації у наданні медичної допомоги, оскільки істотним морально-етичним питанням є надання медичної допомоги всім пацієнтам незалежно від їхнього військового статусу, національної належності чи участі у конфлікті. До того ж медичні працівники стикаються з етично складними питаннями повідомлення про несприятливий прогноз, інвалідизацію або смерть близьких. Ба більше, постійний контакт із тяжкими пораненнями, смертями, пацієнтами з ПТСР та іншими психічними розладами може призводити до розвитку морального дистресу, почуття провини, емоційного вигоряння та вторинної травматизації медичних працівників.

Незважаючи на виражене психологічне навантаження та морально-етичні виклики, професійна діяльність медичних працівників в умовах війни може супроводжуватись розвитком професійних компетенцій. Робота в екстремальних умовах та в умовах поширеності захворювань з більш тяжкими перебігами сприяє вдосконаленню клінічного мислення, прискореному накопиченню практичного досвіду, розвитку стресостійкості, навичок кризової комунікації, здатності приймати рішення в умовах невизначеності та посиленню відчуття професійної місії.

Війна суттєво вплинула на життєві установки, ціннісні орієнтації населення та загальну переоцінку пріоритетів [3]. Відбувалася переоцінка

цінностей, пов’язаних із роботою, кар’єрою, сім’єю, міжособистісними відносинами [1]. На перший план в ієрархії цінностей в молодих фахівців вийшло ефективне формування професійної ідентичності та розвиток професійних навичок. Під час війни особливої актуальності набула цифровізація освітнього простору. Вона надає можливість медичним працівникам дистанційно здобувати післядипломну освіту, змінювати спеціалізацію, розширювати професійні компетенції та набувати нові знання, безкоштовно навчаючись на різноманітних онлайн платформах, беручи участь у професійних онлайн заходах та відеоконференціях.

Висновок. Отже, війна стала для медичних працівників не лише періодом надзвичайних професійних випробувань, а й чинником глибокої професійної консолідації та переосмислення місії медичної професії. Саме в таких умовах медична діяльність набуває особливого суспільного значення, перетворюючись із професії на місію зі збереження життя, здоров’я та людської гідності, що стає важливим підґрунтям для подальшого розвитку системи охорони здоров’я України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брусакова О. В. Екзистенційна безпека особистості в умовах війни. *Особистість, суспільство, війна* : тези доп. учасників міжнар. психол. форуму (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. поліція України та ін. Харків : ХНУВС, 2022. С. 32–34.
2. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. Київ : Юніверс, 2000. 336 с.
3. Жулєньова О. Вплив війни на ціннісні пріоритети// Українське суспільство в умовах війни. Рік 2022 : колект. монографія / за ред. Є. Головахи. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. С. 326–336.
4. Панок В. Г. Психологічні дослідженні в умовах війни: проблеми і

завдання. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2023. *5*(1), 1–12. DOI: https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5133

5. Прохоренко Л. І. Наука і освіта в умовах війни: інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. 4(1). DOI: https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4133
6. Ряшко О. В. Проблеми війни і миру у філософії Канта, Гегеля, Фіхте / О. В. Ряшко, Л. О. Остапенко. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 490-495. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_77.
7. Чепурко Г. І. Ризики поширення соціально-небезпечних хвороб // Українське суспільство в умовах війни. Рік 2022 : колект. монографія / за ред. Є. Головахи. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. С. 98–108.
8. Шахова О. Г. Екзистенція в умовах війни. Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психол. форуму (15 квіт. 2023 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2023. С.123-126.